

DEVLETİN EKONOMİK KALKINMADAKİ ROLÜ

Doç. Dr. M. Ali BİLGİNOĞLU*

GİRİŞ

Devletin ekonomiye müdahale edip etmemesi, edecekse hangi araçlarla etmesi gerektiği konusu yüzyıllardan beri tartışılan bir konudur. Devlet müdahalesi ekonomistler arasında büyüklük, etkinlik ve davranış biçimi açısından değerlendirilmekte ve devletin bugün oynadığı rolün ana karakterleri ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Devletin ekonomiye müdahale etmesini savunan ekonomistler genellikle görüşlerini, rekabetçi fiyat mekanizmasında mevcut, «piyasa hataları» olarak adlandırılan aksaklıklara dayandırmaktadırlar. Onlara göre, devletin görevi, serbest piyasa mekanizmasının aksayan yönlerini gidermek ve etkin bir şekilde işlemlerini sağlamaktır. Bazı düşünürler ise devletin ekonomiye müdahalesi konusuna daha geniş bir bakış açısından yaklaşmakta, sadece müdahale nedenlerinin değil, ekonomide meydana getireceği doğrudan ve dolaylı etkilerin de incelenmesi gerektiğini ileri sürmektedirler (1). Ekonomik kalkınmada devletin üstleneceği rolün ne olması gerektiği sorusuna cevap arayarak konuya yaklaşanlar da bulunmaktadır.

İleri sürülen farklı görüşlerden ortaya çıkan önemli bir sonuç, piyasa mekanizması ve devlet müdahalelerinin bir arada olacağıdır. Ancak cevaplandırılması gereken soru şudur: Acaba piyasa mekanizmasının ekonominin bütün kesimlerinde işlemesi sağlanacak ve aksadığı yerlerde devlet müdahalesine mi başvurulacaktır; yoksa öncelikle piyasanın ve devletin başarılı olduğu alanlar belirlenip, belli bir işbölümüne göre sorunların çözümüne çaba mı gösterilecektir? Bir yandan bu soruya cevap aranırken, diğer yandan, devletin ekonomiye giderek daha fazla müdahale etmesini gerektiren gelişmeler olmaktadır.

(*) Erciyes Üniversitesi, İ.İ.B.F. İktisat Bölümü Öğretim Üyesi.

(1) V. Savaş, **Piyasa Ekonomisi ve Devlet**, 1.B., İstanbul, 1987, s. 104.

Gelişmiş ülkelerde temel ihtiyaçları karşılanmış olan toplumlar çevreyi korumak, iş saatlerini azaltmak, iş yerlerinin sağlık ve çalışma koşullarını iyileştirmek, ürün kalitesini ve çeşitliliğini artırmak hedeflerine yönelmişlerdir. Gelişmekte olan ülkelerde ise toplumlar, hızlı sanayileşmeyi, tarımda modernizasyonu, herkese iş bulunmasını ve konut sahibi olmayı istemektedirler. Bu ülkelerde devletin ekonomiye müdahalesi hem zorunludur hem de geniş kapsamlı olmak zorundadır.

Bu makalede amacımız Güney Kore ve Taiwan kalkınma deneyimlerini inceleyerek, devletin kalkınmada önemli bir rol üstlenebileceğini vurgulamaktır. Devletin kalkınmada oynayabileceği önemli rol açısından gelişmekte olan ülkeler için örnek olarak gösterilen bu iki ülkede devlet, kalkınmada önemli fakat farklı roller üstlenmiştir. Bu durumun nedenlerinin ve sonuçlarının incelenmesi, ekonomik kalkınmanın hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesinde devletin oynaması gereken rolün, daha açık bir ifade ile, devlet müdahalesinin derecesi, biçimi ve dozunun belirlenmesinde yol gösterici olabilecektir.

Çalışmada ilk olarak devletin ekonomiye müdahale nedenleri üzerinde durulmakta, daha sonra ekonomik kalkınmada devletin rolü vurgulanmaktadır. Son olarak Güney Kore ve Taiwan kalkınma deneyimleri, bu ülkelerde devlet müdahalelerinin gösterdiği farklılıklar ortaya konacak şekilde incelenmekte ve bu farklılıkların nedenleri ve sonuçları üzerinde durulmaktadır.

I. DEVLET MÜDAHALELERİNİN NEDENLERİ

Bir ülke ekonomisinin önemli özelliklerinden biri, kamu sektörünün büyüklüğüdür. Piyasa ekonomilerinde devlet, ekonomik faaliyetin belirli alanlarında sorumluluk almakta, yani ekonomiye müdahalelerde bulunmaktadır. Bu müdahalelerin ana nedenleri şöyle sıralanabilir (2):

Devlet, aralarında sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerinin de yer aldığı çok sayıda mal ve hizmeti, ücretsiz veya gelir gruplarına göre farklılaştırılmış fiyatlardan tüketicilere sunarak tüketimlerini sağlamak amacıyla ekonomiye müdahale edebilir. Böylece bireylerin bu tür mal ve hizmetlerden gelir düzeyleri ne olursa olsun yararlanmalarına fırsat tanınmış olur.

(2) R. Maile, *Business Economics*, (Ed.), V.S. Pandit, New York, Fact on File Publication, 1983, ss. 15-18.

Devlet, yaşam düzeyleri minimum yaşam düzeyinin altına düşme tehlikesi ile karşı karşıya kalanlara işsizlik yardımı veya emekli aylığı gibi araçları kullanıp gelir aktarma yoluna giderek piyasa mekanizmasının işleyişini değiştirebilir.

Devlet, bir endüstride doğal bir monopolün varlığının kaynakların daha etkin kullanımını sağlaması durumunda; bu endüstriye üretimi devletleştirerek doğrudan veya özel monopole izin vererek dolaylı olarak müdahale edebilir. Bu müdahale su, gaz ve elektrik arzı ile kömür ve petrol üretim alanlarına kadar genişletilebilmektedir.

Devlet, ekonomide belli mal ve hizmetlerin fiyatlandırılmasının güç olması ve fiyatlandırmanın bu tür mallardan sağlanacak yararı azaltması durumunda, maliyeti vergi gelirleriyle finanse ederek bedelsiz olarak üretimde bulunabilir.

Devlet, ekonomideki bazı karar birimlerinin üretim ve tüketimle ilgili kararlarının diğer birimler üzerinde yan etkiler yaratması durumunda piyasa mekanizmasına müdahale etmek isteyebilir. Örneğin, bir fabrikanın çevreye kirletici atıklar bırakması durumunda vergi aracını kullanarak bu üreticiyi çevreyi daha az kirleten teknoloji seçimine zorlayabilir.

Devlet bir ülkede ekonomik kalkınmayı hızlandırma ve dengeli bir bölgesel gelişmeyi sağlama amacı yanında, geçici mali güçlükler içindeki endüstrileri desteklemek ve yerli firmaları haksız dış rekabetten korumak için de ekonomiye müdahale edilebilir.

O halde devlet, çok değişik amaçlarla ekonomiye müdahale etmektedir. Bu amaçlardan kalkınmayı gerçekleştirmek amacı geliştirmekte olan ülkeler açısından özellikle önemlidir.

II. DEVLETİN EKONOMİK KALKINMADA ROLÜ

Devletin ekonomik kalkınmada oynadığı rol pek çok düşünürün ilgisini çekmiştir. Örneğin, A. Smith, serbest piyasanın ekonomik büyümeye ve zenginliğe giden en iyi yol olduğunu ileri sürmüş ve minimum devlet müdahalesini öngörmüştür. Smith'in bu görüşleri daha sonra ekonomistlerce incelenmiş ve tartışılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra az gelişmiş ülkelerin büyük ço-

ğunluğu geniş bir kamu sektörü oluşturma ve özel sektör üzerinde yoğun kamu düzenlemelerine gitme yolunu seçmişlerdir. Bu ülkelerdeki yaklaşık 40 yıllık devlet müdahaleleri tecrübesi konuya ilgiyi canlandırmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde devletin ekonomik büyümeyi hızlandırıcı bir rol mü yoksa yavaşlatıcı bir rol mü oynadığı, kalkınmada devlete verilmesi gereken en uygun rolün ne olması gerektiği sorularına cevap aranmaya başlanmıştır. Devlet ve ekonomi arasındaki tamamlayıcılık ilişkileri ve çelişkiler araştırılmıştır.

Geleneksel kalkınma literatüründe önceleri ekonomik kalkınmada devletin rolünün sosyal sabit sermayeyi veya alt yapıyı oluşturma olduğu ileri sürülürken, daha sonra ikinci bir rol üzerinde durulmuş ve yatırım tahsislerinin belirlenmesinde «piyasa hataları» ve makro planlamanın başarabileceği koordinasyon ekonomileri vurgulanmıştır. Buna göre devlet ekonomideki piyasa hatalarını telafi edici faaliyetlerde bulunmalıdır. Pareto optimalitesi için gerekli şartların sağlanamaması durumu olarak tanımlanan piyasa hataları, ekonomideki yapısal esneksizliklerden doğmakta ve rekabetçi fiyat mekanizmasının işleyişini engellemektedir (3). Bunun sonucunda da devletin kaynakların yatırımlar arasında tahsisine müdahale etme gereği ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde devlet, ekonomideki kısa dönemli dalgalanmaların giderilmesinde görev üstlendiği gibi, uzun dönemde optimum bir büyüme ve kalkınmanın sağlanmasını da hedeflemektedir. Optimum bir büyüme ve kalkınma esas olarak ekonominin kısa dönemli dengesinin sürekli olarak korunmasıyla sağlanabilecektir. Belli bir andaki işsizlik ya da enflasyon büyüme sürecini olumsuz yönde etkileyerek onu optimum kabul edilen yoldan ayıracaktır (4).

Devlet elindeki iktisat politikası araçlarıyla ekonomik kalkınma sürecine doğrudan ya da dolaylı olarak katkıda bulunabilir. Bu katkı ekonomide toplam yatırımlar artırılarak ve hasıla-sermaye katsayısı büyütülerek sağlanabilir (5). Ekonomide özel ya-

(3) Piyasa Hataları İçin Bkz.: A.O. Krueger, «Government Failures in Development», *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 4, No. 3, Summer 1990, s. 11.; P. Bardhan, «Symposium on The State and Economic Development», *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 4, No. 3, 1990, s. 3 V. Savaş, a.g.e., ss. 78-80.

(4) Ö. Uluatam, *Kamu Maliyesi*, 4.B., Ankara, Savaş Yayınevi, 1991, s. 119.

(5) Uluatam, a.g.e., s. 125.

tırımlarının yetersiz olması durumunda devlet bir bölüm yatırımı bizzat yaparak toplam yatırımları artırabilir. Devlet bütçesini kamu yatırımlarının payını büyütecek şekilde biçimlendirebilir. Bir diğer yol, özel yatırımların bütçe aracılığı ile teşvik edilmesidir. Harcama ve vergileme politikalarıyla, yatırımda bulunma özel yatırımcılar için cazip kılınabilir.

Kalkınma sürecini hızlandırmak için devlet, ekonomide verimliliği artırıcı politikalar izleyebilir. Kamu giderlerinin ve kamu gelirlerinin ekonomide verimliliği artırıcı etkileri bulunmakta ve ekonomide hasıla-sermaye katsayısı büyütülebilmektedir (6). Örneğin, enerji üretiminin artırılabilmesi için yapılan kamu harcamaları ekonominin etkinlik derecesi üzerinde olumlu etki yapmaktadır. Elektrik enerjisinin bol ve ucuz üretimi, sermaye kullanımını teşvik etmekte ve işgücü verimini artırmaktadır. Aynı şekilde, işgücü kalitesini artırıcı eğitim programları kamu kaynakları ile finanse edilebilmektedir. Vergileme yoluyla tasarrufların teşvik edilmesi ve yatırılabilir fonların temini sağlanmaktadır. Bu yolla sermaye stokunda ortaya çıkan net artış ekonomide verimliliği artıracak ve ekonomik büyüme ve kalkınmayı olumlu etkileyecektir. Vergi politikası uygulamasında işletmeler tarafından yapılan araştırma-geliştirme harcamalarının bir bölümüne ya da tamamına vergi indirimi uygulanması da ekonomide verimliliği artıracaktır.

Kamu harcamalarının genel düzeyinde ve bileşimindeki değişmelerin ekonomide efektif talep düzeyi yanında, efektif talebin endüstriler arası dağılımını ve dolayısıyla faaliyet gösteren firmaların kârlılığını doğrudan etkileyebileceği söylenebilir. **Karlılığı** artan sektörlerin dinamik ve sürükleyici sektörler olması durumunda ekonomik kalkınma hızlanacaktır.

Ekonomik kalkınmada devlet müdahalesi lehindeki bir diğer görüş, sermaye piyasalarındaki yetersizlikleri ön plana çıkarmaktadır. Bu görüşü ileri sürenlere göre, ekonomik açıdan gelişmemiş alanlarda riskin yüksek oluşu sermaye sahiplerini bu alanlara yatırım yapmaktan caydırmaktadır. Devlet bu riski üstlenebilir (7).

(6) H. Haller, **Maliye Politikası**, Çev. S. Turhan, 2.B., İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No. 2914, 1985, ss. 378-379.

(7) P.S. Fisher, «The Role of The Public Sector in Local Development Finance: Evaluating Alternative Institution Arrangements», **Journal of Economic Issues**, Vol. 17, No. 1, March 1983, s. 138.

Neo-klasik politik ekonomi literatürü ise devlet müdahalelerinin derecesi ve devlet müdahalelerinin yol açtığı «devlet hataları» kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır (8). Düzenleyici devletin rantta yönelik faaliyetlerde aşırı kaynak israfına nasıl yol açtığı açıklanmaya çalışılmakta, bu olumsuz durumun nedenleri olarak, uygulamaya konan politikaların makro ekonomik güçsüzlüğü ve politik baskılardan kaynaklanan çarpıklıkların kaynak dağılımını bozması gösterilmektedir (9). Devletin çeşitli araçlarla ekonomiye yapacağı müdahaleler piyasa disiplini bozabilmekte, özel girişimi engellemekte, gerileyen endüstrilerde etkin olmayan üretimi sürekli kılmaktadır. Talep yönetiminde atılacak yanlış adımların ekonomik faaliyet üzerinde istikrarsızlık yaratıcı etkileri mevcuttur. Fiyat sisteminde rekabet ve etkinliği artırmada önemli bir unsur olan kar motifine devlet tarafından desteklenen veya direkt olarak kontrol edilen girişimler duyarlılıkların büyük ölçüde yitirmektedirler. Ekonomilerde mevcut yüksek maliyetli kamu girişimleri ile devletin girdi, mal ve hizmet üretim ve satış faaliyetlerinde bulunması ve ithalat kısıtlamaları getirmesi kaynakların etkin kullanımını engellediği gerekçesiyle eleştirilmektedir.

Bu konuda son zamanlarda ortaya atılan görüşler, devletin kalkınmadaki rolü hakkında belirsizliği daha da artırmıştır. Bir yandan tam olmayan bilgi ortamında piyasa dengesinin Pareto anlamında etkin olmadığı, piyasalarla ilgili tüm bilgilerin fiyatlar tarafından yansıtılmadığı ve piyasa mekanizmasının bazı acil karar alma ve koordinasyon problemlerini iyi çözemediği ve neo-klasik modellerinin bu durumları görmezlikten geldiği ileri sürülürken, diğer yandan, bilgi temini probleminin planlayıcı ve düzenleyici otorite için daha az önemli olmadığı ifade edilmektedir (10).

Devletin ekonomik büyüme üzerine genel etkilerini ortaya koyan ampirik çalışmalar az sayıdadır. Bu çalışmalardan ikisi, Marsden ve Landau'ya aittir (11). Bu iki çalışmada, vergi/GSYİH oranları ile ekonomik büyüme arasında ve devlet tüketim harca-

(8) Bkz.: A.O. Krueger, a.g.m., s. 10.; M.D. Chaudhuri, «Market Failure and Government Failure», *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 4, No. 3, Summer 1990, ss. 25-39.

(9) P. Bardhan, a.g.m., s. 4.

(10) Bardhan, a.g.m., s. 4.

(11) D. Landau, «Government Expenditure and Economic Growth: A Cross-Country Study», *Southern Economic Journal*, No. 49, January 1983, ss. 783-792.; K. Marsden, Links Between Taxes and Economic Growth, *World Bank Staff Working Paper*, No. 605, World Bank, 1983.

maları/GSYİH oranı ile kişi başına GSYİH artışı arasında negatif bir ilişki bulunmuştur (12). Yapılan araştırmaların sonuçları devletin ekonomik büyümeyi hızlandırıcı bir rol oynadığı görüşünü desteklemediği gibi, ülkelerin büyüme oranları arasındaki farklılıkların tek nedeninin uygulanan iktisat politikaları olmadığını da ortaya koymaktadır (13). Ancak yapılmış az sayıda çalışmaya dayanılarak bu konuda kesin bir yargıya varmak yanlış olacaktır.

Devletin kalkınmadaki rolü konusunda tartışmalar sürerken, gelişmekte olan ülkelerin hemen tamamında, devletin, başarılı olsun veya olmasın müdahaleci olduğu görülmektedir. Müdahaleci devlet, neo-klasik ekonomistlerce uygulanması önerilen yansız politikaların çok daha ötesine gitmektedir. Öğrenme sürecinin hızlandırılmasını ve kalkınmanın özünü teşkil eden teknolojik gücün kazanılmasını destekleyici bir rol oynamaktadır. Devletin ekonomiye müdahale derecesi giderek artmıştır. Bu gerçek ışığında, artık devlet müdahalesinin derecesinden çok bu müdahalelerin niteliğinin önemli olduğunun kavranması gerekmektedir. Benzer müdahale derecesine sahip olunup, benzer müdahale araçlarına kumanda edilse bile farklı ülkelerde devlet müdahalelerinin niteliğinin neden o kadar farklı olduğu ve bu durumun yaratacağı sonuçlar araştırılmalıdır (14).

Devlet müdahalelerinin iki ana niteliği üzerinde durabiliriz (15): Bunlardan birincisi, ekonomiye müdahale planının piyasa ile yakın bir ilişki içinde işlemesidir. Gelişen ülkelerde piyasa hâttarının yaygın olduğu kabul edilse bile, ekonomide hızlı öğrenmenin gerçekleştirilmesi, maliyet ve kalite şuurunun yerleşmesinin teşvik edilmesinde rekabetin çok önemli bir disiplin sağlayıcı fonksiyona sahip olduğu unutulmamalıdır. Rekabet ise ancak piyasa ortamında sağlanabilecektir. Rekabet ortamının tesisi ve korunması görevi gelişen ülkelerde devlete düşmektedir. Ekonomide dinamik etkinliğin sağlanmasında dünya piyasalarından yayılan sinyallerin devlet tarafından anında alınıp, özel sektöre duyurulmasının ve bu sinyallerden yararlanmada yol gösterici olunması-

(12) D. Landau, «Government and Economic Growth in the Less Developed Countries: An Empirical Study For 1960-1980», **Economic Development and Cultural Change**, Vol. 35, No. 1, October 1986, s. 55.

(13) D. Landau, **a.g.m.**, ss. 68-69.

(14) P. Bardhan, **a.g.m.**, s. 4.

(15) Bardhan **a.g.m.**, s. 6.

nın çok olumlu bir etkisi bulunmaktadır. Böylece firmaların kendi ayakları üzerlerinde durmalarına yardım edilmiş ve yavru endüstrilerin etkin olmayan korumacılık destekçisi gruplar haline dönüşmelerinin önüne geçilmiş olacaktır.

Devlet müdahalelerinin ana niteliklerinden ikincisi, müdahalelerin stratejik sektörler, ürünler vd. açısından seçici olmasıdır. Bu seçicilik, ekonomiye müdahale ederken, hedef belirlemede ayırım yapılmaksızın geniş kapsamlı kontrol ve düzenlemelerde bulunma durumuna göre daha olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Uygulanan politikaların sosyal maliyetlerinin belirlenmesi ve değişen teknolojik ve piyasa şartlarına uyum kolaylaştığı gibi, kıt yönetim yeteneklerinden de tasarruf edilmesi sağlanmış olacaktır. Aşağıda G. Kore ve Taiwan kalkınma deneyimlerinde devletin oynadığı rol üzerinde durulacak ve devlet müdahalelerinin nitelikleri arasında bir farklılık olup olmadığı incelenecektir.

III. GÜNEY KORE VE TAIWAN KALKINMA DENEYİMLERİNDE DEVLETİN OYNADIĞI ROL

Doğu Asya ülkelerinin kalkınma deneyimleri, ekonomik kalkınmayı hızlandırmada devletin oynayabileceği rol açısından aydınlatıcıdır. Bu ülkelerde devletin en temel özelliği müdahaleci devlet oluşudur. Bu benzerliğe rağmen devlet müdahalelerinin niteliği ülkeden ülkeye farklılık göstermiştir. Bu farklılık, G. Kore ve Taiwan örnekleri açısından ortaya konabilir (16). Böyle bir inceleme devlet müdahalelerinde nitelik farklılıklarının nedenleri ve kalkınma açısından önem taşıyıp taşımadığı konularında bize bilgi sağlayabilecektir.

Güney Kore'de devlet, düşük tasarruf oranının ve kronik cari işlemler açıklarının bulunduğu, dış borç temininin çok güç olduğu, kaynakların mali sistem tarafından ihracata yönelik sektörlerle yönlendirilemediği ve girişimci eksikliği hissedilen bir ortamda lider rolü oynamıştır. Yapılan planları gerçekleştirmek için gerekli politika araçlarını kontrol edecek katı bir bürokrasi yaratılmış ve özel sektörü zorlayıcı bir tutum içine girilmiştir. Kaynakların endüstriyel faaliyetler arasında dağılımına seçici bir mü-

(16) Y.C. Park, Development Lessons From Asia : The Role of Government in South Korea and Taiwan», *The American Economic Review*, Vol. 80, N.2, May 1990, ss. 118-121.; L.E. Westphal, «Industrial Policy in an Export Propelled Economy: Lessons From South Korea's Experience», *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 4, No. 3, 1990, ss. 41-59.

dahale dikkati çekmektedir. Seçilen endüstrilerde az sayıda büyük üreticinin desteklenmesi yolu tutulmuş, banka sistemi, özellikle de kamu bankaları iç ve dış tasarrufları bu büyük firmalara kanalize edecek şekilde kullanılmıştır (17).

Vergileme, malî yardımda bulunma, yatırımları izne bağlama ve kamu girişimleri kurma vb. araçları kapsayan politikalar oldukça farklı bir kalkınma stratejisi içinde uygulamaya konmuştur (18). Bu stratejide birinci hedef, ihracata yönelik sanayileşme, ikinci hedef ise yavru sanayileri teşvik etmektir. Bu iki hedefe yönelik bir politika paketi oluşturulmuştur.

Dış piyasa için üretim, iç piyasa için üretimden daha karlı hale getirilmiş; girdi ithalini ucuzlatıcı bir vergi politikası izlenmiştir. İhracatçılara yaptıkları ihracat ölçüsünde ucuz finansman olanağı sağlamak üzere banka sistemi üzerinde kontrol getirilmiştir. Ayrıca tek tek mal piyasaları için üç aylık ihracat hedefleri, devlet ve ihracatçılar arasındaki görüş alışverişi sonucu belirlenerek ilan edilmiş ve bu hedeflere ne ölçüde yaklaşıldığı yakından izlenmiştir (19).

G. Kore hükümetleri, yavru sanayilerin desteklenmesinde seçici müdahale yolunu tutmuşlardır. Koruma hakim teşvik usuru olmuş, korumacılık faaliyetleri çeşitli araçlarla da desteklenmiştir. Örneğin, ihracat hedefleme sistemi kullanılarak genç endüstriler üretimlerinin giderek büyüyen bir oranını dolaysız ya da dolaylı olarak ihraç etmeye zorlanmış, böylelikle hızlı verimlilik artışları gerçekleştirmeleri sağlanmıştır. Mukayeseli üstünlüğe sahip sanayiler aracılığıyla kazanılan dövizler yeni endüstrilere rekabet gücü kazandırılması amacıyla kullanılmıştır. Devlet ülkeye yabancı sermaye girişi üzerinde sıkı bir kontrol oluşturmuş, gelişmiş teknoloji transferini, endüstriyel yapıda dikey entegrasyonu ve ürün çeşitlendirilmesini desteklemiştir (20).

Taiwan'da ise devlet, zorlayıcı ve düzenleyici bir rol yerine destekleyici bir rol oynamayı benimsemiş, dolaylı müdahaleler dolaysız müdahalelere tercih edilmiştir (21).

(17) Y. C. Park, a.g.m., s. 118.

(18) L. E. Westphal, a.g.m., ss. 44-56.

(19) Westphal, a.g.m., s. 47.

(20) Westphal, a.g.m., s. 56.

(21) Y. C. Park, a.g.m., ss. 118-119.

Kalkınma amacına dönük olarak kredi ve bütçe tahsisleri üzerinde kontrol araçlarından geniş ölçüde yararlanılmıştır. İmalat sanayiinde, çok sayıda küçük ve orta ölçekli firma tarafından karakterize edilen bir endüstriyel organizasyon yapısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Kaynakların ve mali sistemin az sayıda karar birimi tarafından kontrol edilmesinin olumsuz etkileri vurgulanmıştır. Ancak küçük ve orta ölçekli firmalara dayanan böyle bir stratejinin seçilmesi teknolojik gelişmenin hızlandırılmasında, tüketici tercihleri hakkında bilgi temininde, ölçek ekonomilerinden yararlanılmasında ve ürünlerin pazarlanmasında sorunlarla karşılaşılmasına neden olmuştur.

Devlet orta dönemli bir plan kullanarak makro ekonomik hedefler belirlemiş ve sektörel yatırım planları formüle etmiştir. G. Kore'den farklı olarak, bu planlar yol göstericidir ve planlar sınırlı yetki ve araçlarla donatılmışlardır. Devlet bürokrasisi ile özel sektör arasında karşılıklı işbirliği ve uyum sağlanmasına çaba gösterilmiştir. Devlet, sosyal ve fizikî alt yapı ve diğer kamu mallarını sağlama rolünü üstlenmiştir.

Hem G. Gore'de hem de Taiwan'da devlet müdahalelerinin piyasa mekanizması paralelinde gerçekleştiğini görüyoruz. Devlet, dünya ekonomisindeki gelişmeleri yakından izleyip yerli firmaları bunlardan anında haberdar etmekte, yerli endüstrilerin dinamik bir rekabet ortamı içinde rekabet gücü kazanmalarını ve bu gücü korumalarını teşvik etmektedir.

Her iki ülkede de, devlet öncelikli sektörler stratejisi izlemiştir (22). Öncelikli sektörler stratejisi mikro düzeyde sektörel gelişmeyi savunmaktadır. Belli kriterlere göre seçilmiş sanayi dalları yakından izlenmekte, çeşitli iktisat politikası uygulamalarıyla dünya piyasalarında rekabet edebilir hale gelmeleri amaçlanmaktadır. Bu stratejinin başarılı sonuçlar üretebilmesi için hangi sektörlerin, hangi ölçütler kullanılarak, kim tarafından seçileceği, seçilen sektörlerin nasıl ve hangi noktaya kadar destekleneceği soruları en iyi şekilde cevaplandırılmalıdır. Aksi halde, yanlış sektör seçimi ve seçilen sektörün gereğinden fazla desteklenmesi durumuyla karşı karşıya kalılabilecek ve kaynak dağılımında etkin-

(22) Bkz.: G. Çapoğlu, «Dünya Ekonomisindeki Gelişmeler Işığında Türkiye İçin Bir Ülke Gelişme Stratejisi Önerisi», **Gelişme Stratejileri ve Makro Ekonomik Politikalar**, DPT, 1993, ss. 73-81.

likten uzaklaşılacaktır. Bu stratejinin izlenmesi sırasında her iki ülke de bu sorunla karşı karşıya kalmış, yanlış sektör seçimi sonucu uzun süre desteklenen bazı sektörler rekabet gücü kazanmamıştır. Ancak yine de devlet desteğinde pek çok sektör rekabet gücü kazanmış ve iki ülkede ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmişlerdir.

G. Kore ve Taiwan için ihracata yönelik kalkınma stratejisinin başlangıç şartları ile yapısal ve kurumsal özellikler, devletin kalkınmadaki rolünün biçimlenmesinde önemlidir. Teknoloji farklılıkları da iki ülke arasında devletin rolü açısından farklılık yaratan önemli bir unsurdur.

İki ülkenin kalkınma deneyimleri devlet müdahalelerinin derecesinden çok niteliğinin önemli olduğunu, devlet müdahalelerinin niteliğinin farklılık gösterebileceğini ve bu farklılıkların ülkelerin yapısal ve kurumsal özelliklerinden kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Devlet müdahalelerinde gözlenen nitelik farklılıklarının kalkınma hızı üzerinde belirgin bir etki yaptığına ilişkin kesin bir sonuca varmak güçtür. Devlet müdahalelerinin ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi yapılarına uygun olarak biçimlendirilmesi durumunda ekonomik kalkınma çok daha kısa bir süre içinde gerçekleştirilebilecektir.

SONUÇ

Devlet ekonomik yaşama piyasa hatalarının varlığı, ekonomide monopolcü eğilimlerin artması ve ekonomik kalkınmayı hızlandırma gibi ekonomik nedenlerle müdahale etmektedir. Bu müdahalelerin ekonomik açıdan bir maliyeti vardır. En başta ekonomide kaynak dağılımını değiştirmektedirler.

Devletin ekonomideki rolü konusunda ideal bir model olmadığı söylenebilir. Gelişen ülkelerde devletin, piyasa hatalarını düzeltmenin ötesinde ekonomide aktif bir rol oynaması kaçınılmazdır. Devlet böyle bir rol oynarken özel ekonomik faaliyetleri direkt olarak kontrol eden politikaların dolaylı olarak kontrol eden ,yönlendirici ve teşvik edici politikalardan daha az etkin olduğu söylenebilir.

Piyasa mekanizması, eksik rekabet ortamında acil karar verme ve koordinasyon problemleri yaratmaktadır. Devlet bu sorunların çözümüne ve ekonomide ortaya çıkan bazı dışsallıkların içsel

hale getirilmesine yardımcı olabilir. Kalkınmanın hızlandırılmasında devlete önemli bir rol düşmekte, ekonomiye müdahale gerekmektedir.

Devletin ekonomiye müdahalesinin derecesinden çok niteliği önemlidir. Farklı ülkelerde benzer müdahale araçları kullanılmasına ve devletin ekonomiye müdahale derecesinin birbirine yakın olmasına rağmen bu ülkelerde müdahalenin niteliği farklılık göstermektedir.

Devletin ekonomiye müdahale ederek hızlı büyüme ve sanayileşmeye ne ölçüde katkıda bulunduğu sorusuna kesin bir cevap vermek güçtür. Belli ülkelerde özel sektörün belli bir kalkınma stratejisini, özellikle de ihracata yönelik kalkınma stratejisini kendiliğinden başlatıp sürdürebileceği şüpheliyse de, aynı dönemde devletin daha müdahaleci bir rol oynamasının daha etkin bir sonuç vereceğini varsaymak güçtür.

Gelişmekte olan ülkelerde devlet ekonomiye müdahale ederken şu noktalara dikkat etmelidir :

Müdahale ile çok uzun olmayan bir süre içinde uluslararası rekabet gücü kazanma anlamında dinamik etkinliğe ulaşma hedeflenmelidir.

Müdahale seçici olmalıdır. Sanayileşmenin farklı aşamalarında stratejik sektörlerin ve ürünlerin tespiti ve desteklenmesi önemlidir. Müdahalede seçici olma, uygulanan politikaların sosyal maliyetlerini belirlemeyi ve bu politikalarda değişen piyasa şartlarına paralel değişiklikler yapılmasını kolaylaştıracaktır.

Kalkınmada öncelikli sektör stratejisi ile rekabet ortamı yaratma stratejilerinden hangisinin seçilmesi gerektiği konusunda, dünya ekonomisindeki gelişmeler ve ülkelerin ekonomik ve kurumsal özellikleri rol oynuyorsa da bize göre, sadece belirli sektörlerin devlet tarafından desteklenmesi yerine, başarılı olabilecek bütün sektörleri destekleyebilecek bir ortamı yaratmaya yönelik rekabet ortamı yaratma stratejisinin seçimi daha uygundur. Bu stratejinin amacı, belirsizliklerin en aza indirildiği istikrarlı bir makro ekonomik ortamın oluşturulması ve teknolojik alt yapının geliştirilmesidir. Bu stratejide devletin rolü basitleştirilmekte, üre-

tici devlet yerini, faaliyetlerini alt yapı oluşturma üzerinde yoğunlaştıran bir devlete bırakmaktadır. Başarılı sektörler merkezi bürokratik kurumlar tarafından değil, istikrarlı bir ekonomik ortamda rekabet sonucu belirlenmektedir.

Devlet müdahalelerinde, üretim sürecinde firmaların, değişen piyasa koşullarına kendilerini ayarlayabilme yeteneklerini artırmak hedeflenmelidir.

Devlet müdahalesi yoluyla piyasa hatalarının azaltılması yanında, devlet hatalarının da en aza indirilmesi hedeflenmelidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Bardhan, P., «Symposium on The State and Economic Development», **Journal of Economic Perspectives**, Vol. 4, No. 3, 1990, ss. 3-7.

Chaudhuri, M.D., «Market Failure and Government Failure», **Journal of Economic Perspectives**, Vol. 4, No. 3, 1990, ss. 25-39.

Cuthbertson, K. **İktisat Politikası**, Çev. Nazım Engin, Eskişehir, Bilim Teknik Yayınevi, 1987.

Çapoğlu, G., «Dünya Ekonomisindeki Gelişmeler Işığında Türkiye İçin Bir Ülke Gelişme Stratejisi Önerisi», DPT, **Gelişme Stratejileri ve Makro ekonomik Politikalar**, Ankara, 1993, ss. 73-81.

Delorme, R., «A New View on The Economic Theory of The State : A Case Study of France», **Journal of Economic Issues**, Vol. 17, No. 3, September 1994, ss. 715-742.

Fisher, P.S., «The Role of The Public Sector in Local Development Finance: Evaluating Alternative Institutional Arrangements», **Journal of Economic Issues**, Vol. 17, No. 1, March 1983, s. 138.

Froomkin, J., «Can Government Finance Play a Central Role in Economic Development», **Economic Growth and Cultural Change**, Vol. 33, No. 4, July 1985, ss. 879-886.

Haller, H., **Maliye Politikası**, Çev. S. Turhan, 2. B., İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No. 2914, 1985.

Klein, P.A., «Institutionalist Reflections on. The Role of The Public Sector»,

- Journal of Economic Issues**, Vol. 18, No. 1, March 1984, ss. 45-68.
- Krueger, A. O., «Government Failures in Development», **Journal of Economic Perspectives**, Vol. 4, No. 3, 1990, ss. 9-23.
- Landau, D., «Government and Economic Growth in The Less Developed Countries: An Empirical Study For 1960-1980», **Economic Development Cultural Change**, Vol. 35, No. 1, October 1986, ss. 55-71.
- Landau, D., «Government Expenditure and Economic Growth : A Cross-Country Study», *Southern Economic Journal*, No. 49; January 1983 ss. 783-792.
- Maile, R., **Business Economics**, (Ed.), V.S. Pandit, New York, Fact on File Publication, 1983.
- Marsden, K., *Links Between Taxes and Economic Growth*, World Bank, **World Bank Staff Working Paper**, No. 605, Washington, D.C., 1983.
- Norton, R.D., «Industrial Policy and American Renewal», **Journal of Economic Literature**, Vol. 24, March 1986, ss. 1-40.
- Park, J.C., «Development Lessons From Asia : The Role of Government South Korea and Taiwan», **The American Economic Review**, Vol. 80, No. 2, May, 1990, ss. 118-121.
- Samuels, W.J., «Some Fundamentals of The Economic Role of Government», **Journal of Economic Issues**, Vol. 23, No. 2, 1989, ss. 427-433.
- Savaş, V., **Piyasa Ekonomisi ve Devlet**, 1.B., İstanbul, Beta Basımevi, 1987.
- Westphal, L.E., «Industrial Policy in an Export Propelled Economy: Lessons From South Korea's Experience», **Journal of Economic Perspectives**, Vol. 4, No. 3, 1990, ss. 41-59.
- World Bank, Accelerated Development in Sub-Saharan Africa: An Agenda For Action**, Washington, D.C., 1983.